

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra divadelní vědy

Ročníková práce

Eliška Seveldová

Ochotnické divadlo v Pasekách nad Jizerou – soupis her od počátků do 50. let 20. století

Praha 2015

Vedoucí ročníkové práce:
PhDr. Barbara Topolová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Barbaře Topolové, Ph.D. za věcné připomínky, Anně Doupovcové za korekturu a Andree Bariakové z Památníku zapadlých vlastenců za ochotu a pomoc při zkoumání pramenů.

Obsah

Úvod.....	4
1. Prameny.....	6
2. Stručná historie ochotnické divadelní činnosti v Pasekách nad Jizerou.....	8
3. Divadlo v životě obyvatel Pasek.....	13
4. Soupis her.....	15
Závěr.....	21
Prameny.....	25
Literatura.....	27

Úvod

Pojizerská vesnice Paseky nad Jizerou se stala předobrazem románu Karla Václava Raisa Zapadlí vlastenci, a to především díky významnému obyvateli Pasek – Věnceslavu Metelkovi. Tento činorodý pasecký pomocný učitel a houslař velmi přispěl k rozvoji kultury (divadla a hudby) v Pasekách. Mnoho poznatků a myšlenek o divadle je zaznamenáno v jeho denících.

Na rozdíl od divadelně proslulého města Vysoké nad Jizerou¹, od kterého jsou Paseky vzdáleny asi 6 km, je divadelní aktivita v Pasekách poměrně málo zmapována. Neboť na konci 50. let 20. století ochotnické divadlo v Pasekách zaniká a obyvatelé jsou odkázáni již jen na divadelní soubory z okolních vsí a měst, nezbývá nikdo, kdo by tradici udržoval.

Ročníková práce se zaměřuje na zmapování repertoáru hraného v Pasekách nad Jizerou od prvních písemných záznamů z roku 1820 zhruba až do roku 1960, kdy končí kontinuální divadelní provoz. Tento soupis her by mohl sloužit jako první krok k vytvoření podrobnější a ucelenější monografie o historii divadelní činnosti v Pasekách nad Jizerou. V této obci se také v Památníku zapadlých vlastenců nachází mnoho písemných i jiných dokladů (například kus opony pravděpodobně z roku 1830 či 2 roky starý nálezh kulis a opony asi z období první republiky) o ochotnickém divadelním provozu.

Zdrojem informací o divadelním dění nejen v Pasekách, ale i ve Sklenařicích či Vysokém, jsou deníky paseckého písmáka Věnceslava Metelky. V jeho záznamech nejsou pouze informace o uvádění jednotlivých kusů, ale také jeho kritické ohlasy na inscenace i na jednotlivé herce a jejich výkony.

Z období druhé poloviny 19. století a počátku 20. století jsou v hojné míře zachovány povolovací listy ke hrám, které zpravidla obsahují název a autora hry, místo a přesné datum uvedení a často i účel, ke kterému bude využit výtěžek ze vstupného. V některých případech jsou zachovány spolu s povolovacími listy i celé texty, kde se objevují také „režijní poznámky“ či kompletně rozepsané obsazení. V několika případech se zachovaly také cedule či opisy her (ty však jen zřídka obsahují datum

¹ Vysoké nad Jizerou je město s jednou z největších tradic ochotnického divadla v naší zemi.

premiéry či obsazení).

Divadelní dění ve 20. století mapují i četné fotografie a také vzpomínky pamětníků. Od roku 1822 je vedena farní kronika a po založení školy 1824 také školní kronika, ve kterých se zmínky o divadle v Pasekách rovněž objevují.

Hojné záznamy jsou z 50. let 20. století, kdy se konal první Pasecký festival, ke kterému bylo dokonce zhotoveno album s fotografiemi k inscenacím a s informacemi o počtu repríz a o hostování v okolních vesnicích.

Soupis tedy bude u jednotlivých her obsahovat název a autora kusu, rok či datum provozování. Nejsou zde zahrnuty inscenace loutkového divadla, protože záznamy o divadle tohoto typu v Pasekách jsou velmi obecné. V žádných dostupných dokumentech nejsou zmíněny konkrétní tituly, nicméně jsou v Pasekách dochovány loutky, se kterými hrál Karel Votoček loutkové divadlo pro děti. Nebyly však nalezeny záznamy o tom, že by loutkové divadlo v Pasekách přesáhlo dimenzi zábavy pro děti.

Samotnému soupisu předchází kapitola stručně shrnující historii divadelní činnosti v Pasekách nad Jizerou a po soupisu následuje shrnutí dramaturgie a vřazení paseckého divadla do kontextu divadelního Pojizeří.

1. Prameny

Takřka veškeré dochované prameny vztahující se k divadelní aktivitě v Pasekách nad Jizerou jsou uloženy v Památníku zapadlých vlastenců v Pasekách nad Jizerou. Výjimkou jsou pouze kroniky (školní a farní), které jsou uloženy v Státním okresním archivu v Semilech.

V první polovině 19. století zaznamenává dění v Pasekách písmák Věnceslav Metelka. Výbor z jeho deníků vyšel pod názvem *Ze života zapadlého vlastence*. Texty vybral a uspořádal Jaromír Jan Jech. Zde se nacházejí záznamy z Metelkova osobního života, ale Metelka zde líčí také kulturní život v Pasekách. Zmiňuje se o opisování konkrétních textů nebo o inscenacích, ve kterých účinkoval jako herec. Na druhou stranu také píše o reakcích publika a kriticky se vyjadřuje k hereckým výkonům a vůbec k inscenacím viděným v okolí Pasek.

Ze 70.–90. let 19. století jsou dochovány četné povolovací listy, které nám sdělují titul povoleného textu a datum, kdy bude text provozován. Tyto dvě informace jsou pak u některých textů doplněny o informaci, kde bude představení uskutečněno a k čemu posléze bude využit výtěžek z představení. Povolovací listy byly vydávány v Jilemnici většinou jen několik málo dní před plánovaným představením (je to patrné z listů, na kterých je zachováno jak datum vydání, tak datum představení). Z těchto pramenů můžeme získat celkem přesnou představu o repertoáru druhé poloviny 19. století v Pasekách. Bohužel však z tohoto období nejsou dochovány jiné materiály, není tudíž možné získat přesnější představu o divadelní praxi.

Dochovalo se jen 5 divadelních cedulí. Nejstarší je cedule k představení *Dračí dráp* z let buď 1885 nebo 1892 a je psána ručně. Další 4 cedule (*Jan Vývara* – 1913, *Zapadlí vlastenci* – 1951, *Tvrdohlavá žena* – 1958, *Když ptáčka lapají* – 1960) jsou již na rozdíl od *Dračího drápu* psány strojopisem. K inscenaci *Tvrdohlavá žena* existuje krom cedule také plné obsazení.

Z let 1953–1958 je zachována pamětní kniha s fotografiemi zaznamenávající inscenace z těchto let.

Dalším dochovaným pramenem, který se zmiňuje o divadelní praxi, je školní kronika, která byla kontinuálně psána od roku 1824 do roku 1979. Záznamy ve školní

kronice sice pojednávají o divadelních aktivitách v Pasekách, ale pochopitelně pouze o těch, jež měly přímý dopad na chod školy. Šlo tedy o představení, která přispěla svým výdělkem na pomůcky do školy či na chudé žáky, nebo ta, jež pořádala správa školy. V těchto záznamech nalezneme hodnotících soudů poskrovnu. „*Žáci zdejší školy sehráli o Vánocích v sokolovně dětské divadlo ‚Honza u Krakonoše‘. Představení se divákům líbilo.*“²

V zápisech ve školní kronice z 19. století nejsou záznamy o divadle vedeny pravidelně každý rok. Jsou pravděpodobně zmíněny jen události bezprostředně se týkající školy. V tomto duchu jsou psány zmínky o divadle i ve 20. století, ale od 50. let 20. století je každý rok vyhrazen jeden odstavec divadelním aktivitám. Objevují se také poznámky, které se již bezprostředně netýkají školy (např. stavba divadla v přírodě).

Bohužel k některým etapám paseckého ochotnického divadla není dochován dostatek informací, protože s požárem sokolovny roce 1967 údajně shořela i divadelní kronika. Některá „černá místa“ však ještě mohou zaplnit nové nálezy písemných i jiných dokladů o divadle v Pasekách. Nyní čeká na odhalení nález kulis a opony (možná z doby první republiky) starý zhruba 2 roky.

² Školní kronika – Školní rok 1953/54

2. Stručná historie ochotnické divadelní činnosti v Pasekách nad Jizerou

„Těž v tomto roce obětovali se Havírenští a Pasečtí nějaký čas mravopočestné komedie hrát i s hudebníky, jenž okolo 80 zl. v. v. mě darovali, aby se bránka do kostela z toho pořídila, co se též stalo.“³ Tato věta pocházející ze záznamu z roku 1820 ve farní kronice je první dochovaný záznam o divadle v Pasekách nad Jizerou. Ač je to zatím první nalezená zmínka, počátek věty: „Těž v tomto roce...“ naznačuje, že Havírenští a Pasečtí nehráli divadlo poprvé. Dalším důležitým aspektem, který se později stane pravidelným, je, že divadelní ochotníci věnovali výnos pro blaho obce, tedy v tomto případě na branku v kostele, později také škole či hasičům. O této mimoumělecké funkci divadla pojednáme v další kapitole.

Mladší záznam rovněž ve farní kronice tentokrát z roku 1823 popisuje podobnou dobročinnost: „Roku 1823 – někteří pasečtí sousedé a mládenci, jakožto i panny, divadelní herci neb komedianti, darovali chrámu Páně dvě od vysockého zámečnicka Václava Valáška vyhotovené lucerny vysuté, jež před hrubý oltář k brance byly postaveny.“⁴

Rozvoj divadla nastává ve 30. a 40. letech 19. století, kdy do Pasek přichází Věnceslav Metelka (rozený Václav Metelka – jméno Věnceslav si zvolil, protože byl náruživým vlastencem a buditelem). Nejdříve je podučitelem v pasecké škole a posléze se věnuje činnosti, která ho proslavila, tedy houslařině. Hojně se věnuje divadlu nejen jako herec, ale hry především přepisuje a rozepisuje do rolí a organizuje představení (např. opsal a secvičil Sládky K. J. Erbena). O této jeho divadelní činnosti víme z deníků, které si vedl. V záznamu z 21. 4. 1935 píše o svém prvním vstupu na jeviště: „Dnes má být první okus mého na lešení divadelní vykročení. Máť se provozovat Klobouk⁵ v jednom a Tlachač⁶ ve dvou jednáních. Rád bych věděl, pakli se jen trochýtek dařit bude. Ještě jest sedm hodin do prvního výstupu.“⁷

Velmi důležitým počinem v oblasti přepisování her je Metelkův opis Komédie

³ Bulušek, 1975, s. 24

⁴ Bulušek, 1975, s. 24

⁵ Jedná se pravděpodobně o Divotvorný klobouk Václava Klimenta Klicpery (jednoaktová divadelní hra, vyšla roku 1817).

⁶ Autorem je Jan Nepomuk Štěpánek.

⁷ Jech, 1977, s. 198

o hvězdě z roku 1839, který věnoval svému otci. Je však autorem mnoha dalších prepisů, což dokazuje také záznam v jeho deníku z 29. 1. 1836: „Hezky, hezky! Jen Ďáblův mlejn dopsat, rozdat, naučit a první postní neděli jako v Libušině městě na všechny rožní domy přilípnou: Bude se provozovat zpěvohra pod názvem Ďáblův mlejn ve čtveru dějství, hudba od Müllera.“⁸

Metelka se však nevěnoval divadlu jen jako herec nebo organizátor, ale také jako divák. V jeho denících se objevují „kritiky“ na představení, která navštěvoval v okolních vsích. Všímá si především toho, jak byli herci schopní se popasovat se svou úlohou. „Jest neděle. Sedíme v divadle vysockém... Hudbě přestala, zvoneček zazněl a opona se vyhrnula. Němé ticho se způsobilo mezi diváky. Musím opravdu říci, co se hrálo. Bylť hrán kus Klicperův v pěti dějstvích pod názvem Loupež. Zkrátka abych úsudek pronesl. Neučinili všickni herci zadost. Někdo by byl hrál, neuměl nazpaměť. Jiný uměl nazpaměť, a neuměl to prodat...“⁹ Metelka se nevyjadřuje kriticky pouze ke konkrétním kusům, ale nastiňuje celkově divadelní praxi. Reflektuje prostor, reprízy, reakce diváků i složení publika. „Bylo tma, přestala komedie, lid bublal, šramotil. Za mnou dvě poněmčené Češky ozývaly se: ... Copak dělají? I to je škandál!“¹⁰ Objevují se také záznamy o jeho zkušenosti z herecké kariéry. „Jako včera já byl jsem v osobě Jana Dolínského. V posledním výstupě, když jsem se s Krakem potýkal, po první ráně mně dřevěná sekera ulítla. Já ale jako dokonalý rytíř topůrkem jsem řezal, až podetnul. Smíchu jsem byl plný. Ještě, že jsem měl hledí spuštěné.“¹¹

Metelka se ukázal také jako zdatný kritik hereckého stylu. Poukazuje na to, že i herci ochotnického divadla musí být vzdělaní a na roli pracovat, protože bez pochopení role a situace, v níž se postava nachází, nedokáží předat kýženou „informaci“ divákům. „Včera mi bylo dopřáno vidět Hedviku. Dramatická hra ve trojím dějství. Měli herci mezi sebou děvče, mladé, hezké, podobné andělu. Jen škoda největší, že jemu na cviku schází. Inu, vždyť učení nepadají z nebe. Těším se na to, že po čase z ní bude herečka. Tak jasnou výmluvnost, tak vábnou podobu a každé slovo jako by jej vytiskl. Mělat těžké sady ve své úloze, ale tak lehyčce se jich sprostila. Na čem to

⁸ Jech, 1977, s. 210

⁹ Jech, 1977, s. 257

¹⁰ Jech, 1977, s. 258

¹¹ Jech, 1977, s. 212

*záleží? Že když se učí, rozumí, co se učí. A totot' právě ta největší vada bývá u herců, že neví, co mluví. Naučí se to jako špaček a kde by měl jakýsi důrazný přízvuk dát slovům, tu' právě slaběji mluví.*¹² Z této citace zřetelně cítíme, že Metelka do svých kritik promítal i myšlenky o režijním vedení herců, což by mohlo znamenat, že při organizování divadla v Pasekách tyto myšlenky uplatňoval v praxi.

Od poloviny 19. století se utužuje cenzura a ochotníci musejí žádat o povolení každého představení, které chtějí uskutečnit, představenstvo obce. Musí se rovněž stanovit, jakým způsobem bude naloženo s výtěžkem. V povolovacích listech ze 70. a 80. let se nejčastěji objevuje, že výtěžek půjde na chudá školní dítky či hasičské náčiní.

V roce 1896 je v Pasekách založena Tělocvičná jednota Sokol, při níž fungovali také divadelní ochotníci. V roce 1906 pak nakonec vznikl divadelní soubor Lumír. Soustavná divadelní činnost byla přerušena až 1. světovou válkou. Ve školní kronice je poslední doklad o divadelním představení před válkou z května roku 1914. Během války jsou i zápisy o činnosti školy velmi řídké. Avšak hned v roce 1919 je zmíněno představení pro děti *Zakletá princezna Zlatovláska*. Mezi válkami byla činnost omezena a k dalšímu přerušení došlo během nacistické okupace mezi lety 1938–1945.

V době před první světovou válkou a v období meziválečném organizoval divadelní dění v Pasekách Č. Pičman, správce školy v Havírní¹³, a jeho žena R. Pičmanová (herečka a autorka). Z častějších záznamů o divadle ve školní kronice z tohoto období se dá usuzovat, že divadlo a škola úzce „spolupracovaly“. Objevují se záznamy o žakovských představeních za účelem koupě školních pomůcek, ale také představení pro děti a žáky. Hráli tedy jak dospělí, tak i děti. „*Provozováno bylo „Svatoň a Milena“ dne 3. a 10. května 1914 za řízení Č. Pičmana. Z dospělých pomáhali: R. Pičmanová (hraběnka), ... , Svatoněm byl žák Škrabánek Bronislav, Milenou žákyně B. Schovánková.*“¹⁴

V této době se také rozvíjelo loutkové divadlo určené především dětem. V neděli odpoledne hrával vlastnoručně vyrobenými loutkami, které jsou dochovány v Památníku zapadlých vlastenců, Karel Votoček loutková představení. Hrávalo se

¹² Bulušek, 1975, s. 24

¹³ Část Pasek nad Jizerou

¹⁴ Školní kronika – Školní rok 1913/14

především v zimě a tuto divadelní činnost nepřerušila ani okupace.

Po 2. světové válce divadlo v Pasekách znovu ožilo, nyní jako divadelní kroužek tělocvičné jednoty pod hlavičkou Osvětové besedy. Významným počinem byla v roce 1951 dramaturgie Raisových Zapadlých vlastenců v režii J. Valdmana. „*Také způsob nastudování Zapadlých vlastenců je nezapomenutelný. Protože bylo několik rolí obsazeno studenty jilemnického gymnázia, první dvě zkoušky se uskutečnily v hospodě v Arnoštově, třetí v Hrabačově v hospodě U Jarmary. Pak už se zkoušelo v Pasekách. K mluvenému slovu přibyla hudba, zpěv, děti. Premiéra byla 26. srpna, první zkouška byla 1. srpna! Hrál se odpoledne a večer, 29. srpna znovu. Román zdramatizoval a scénickou hudbu napsal velký ctitel Pasek, profesor jilemnického gymnázia, Luděk Kult, scénu navrhl dnes světově uznávaný výtvarník, sochař Vladimír Janoušek.*“¹⁵ K inscenování Zapadlých vlastenců se v Pasekách vrátili ještě v roce 1956 a zatím naposledy byla tato knižní předloha nastudována a hrána v roce 2002 na přírodním jevišti v Pasekách pod režijním vedením Pavla Štingla. O vzniku této inscenace natočil Pavel Štingl také dokument „Návrat zapadlých vlastenců“.

V roce 1952 se uskutečnil 1. ročník multižánrového Paseckého festivalu. Podle závěrečné věty úvodního slova k festivalu: „*V dějišti Zapadlých vlastenců, Metelkových Pasekách, začínáme budovat památník severovýchodočeského národního obrození a pořádat festivaly, které mají obnovit obrozenecké dílo hudební a divadelní a budovat na jeho základě.*“¹⁶, se tedy pasečtí ochotníci chtěli pokusit o jakési národní obrození. Další ročník Paseckého festivalu již nebyl povolen, což mohla zapříčinit právě tato myšlenka festivalu.

Nicméně ochotnický soubor se po celá 50. léta udržel a pasečtí dokonce jezdili se svými inscenacemi hostovat do okolních vsí – 9 zájezdů do Jablonce nad Jizerou, Rokytnice nad Jizerou, Přívlak a Sklenařic.

Velkou událostí roku 1955 je stavba přírodního divadla. Na stavbě se podíleli nejen divadelní ochotníci: „*Pasečtí občané, především divadelní ochotníci, vybudovali nové přírodní divadlo. ... Na stavbě nového přírodního divadla bylo odpracováno více než 1000 brigád. hodin. První divadlo na novém přírodním jevišti bylo sehráno roku 1955. Byla to hra L. Stroupežnického ‚Naši furianti‘, kterou nacvičili členové dram.*

¹⁵ Pasecké listy 25/1996

¹⁶ John, Pasecké listy 27/1996

*kroužek místní OB*¹⁷.¹⁸

Kolem roku 1960 ochotnické divadlo v Pasekách končí, protože „*pak už nedali v Pasekách dohromady obsazení ani pro malé divadlo*“¹⁹.

¹⁷ Občanská beseda

¹⁸ Školní kronika – Školní rok 1955/56

¹⁹ John, Pasecké listy 27/1996

3. Divadlo v životě obyvatel Pasek

Ochotnické divadlo v Pasekách (stejně jako i jinde) mělo v 19. století také mnoho funkcí mimouměleckých. Kromě pobavení a sdružování lidí si například Metelka (ještě v době kdy byl podučitelem) velmi dobře uvědomoval didaktickou funkci divadla, nikoli jen sdružovací a zábavní. Jeho negativní kritika nejčastěji dopadala na hlavy herců, kteří buď nebyli schopni naučit se role zpaměti, nebo nedokázali text adekvátně prezentovat. Metelka se domníval, že problém tkví v neporozumění textu, a zdůrazňoval také cvičení herců – cvičení jejich mluvy a přemýšlení nad tím, co vlastně říkají.

Daleko důležitější je aspekt, který již byl zmíněn, tedy že peníze, které byly za představení utrženy, byly věnovány „na dobročinné účely“. Po pádu Bachova absolutismu roku 1859, kdy se ochotníci začali sdružovat do spolků, museli u žádosti o povolení hry uvést, jak bude naloženo s výtěžkem.

Již první záznam o paseckém ochotnickém divadle je s dobročinností spojen. Z výtěžků paseckých ochotníků se zveleboval nejprve kostel. Poté co vznikla škola, nakupovaly se za peníze od ochotníků učební pomůcky a zejména byli finančně podporováni chudí žáci. Po založení hasičského sboru bylo potřeba zase vybavovat hasiče.

Záznam ve školní kronice z roku 1873 svědčí také o opačném chodu událostí, tedy že bylo ve škole potřeba učebních pomůcek. Proto se učitel rozhodl, že s žáky secvičí hru. „*Aby tím více učebna na pomůckách školních se obohatila rozhodl jsem se pro provedení as dvou divadelních her světských, z kterých čistý výnos měl určen býti na zařízení potřebnějších pomůcek školních.*“²⁰ Zde je jasně patrné, že vydělané peníze nejsou pouze vedlejším produktem zábavy, ale hlavním motivací k provozování divadla.

Divadlo v Pasekách nebylo tedy doménou pouze dospělých divadelních nadšenců, ale aktivně se účastnily i děti či mládež. Autor zápisu ve školní kronice²¹ dodává také poznámku, že vše probíhalo pod dozorem, aby mravy dětí neutrpěly ani nejmenší zkázy. Na to se velmi dbalo, protože dokonce i v některých povolovacích listech můžeme nalézt poznámku, že je dětem zakázáno představení sledovat.

²⁰ Školní kronika – rok 1873

²¹ Autorem byl pravděpodobně učitel P. Bartoš.

Další zápis z téhož roku poukazuje také na výchovný aspekt divadla. Hra Sv. Mikuláš, která byla nacvičena s žáky, měla sloužit k přiblížení této postavy dětem, aby ji neměly za strašáka, ale za přítele. „Dobře zpracovaná hra, která sloužila k pobavení mysli mládeže i dospělých a spolu k poučení,…”²²

Nesmíme také zapomenout na funkci buditelskou, kterou jistě viděl v divadle už vlastenec Věnceslav Metelka. Tato funkce se měla objevit posléze i v 50. letech 20. století, kdy na národní obrození pomýšleli organizátoři Paseckého festivalu.

Divadlo v Pasekách tedy nebylo pouhým pobavením za dlouhých zimních večerů. Mělo i funkce mimoumělecké, které byly častokrát pro obyvatele Pasek důležitější než ty umělecké.

²² Školní kronika – rok 1873

4. Soupis her

Soupis her vzniklých v Pasekách nad Jizerou je rozdělen do čtyř tabulek. **Tabulka č. 1** je převzata z diplomové práce Petry Kalvínské a uvádí soupis českých her hraných v Podkrkonoší v letech 1835–1865. Metelka se ve svých zápiscích zmiňuje i o textech, které byly provozovány v okolí a skrze jeho osobu se mohly tedy dostat i do Pasek. V celém Pojizeří se objevují hry místních autorů (např. Vodseďálkova Nová komedie o Libuši), ale repertoár v první polovině 19. století tvoří zejména hry Štěpánkovy (Posvícení v Kocourkově, Štěkavec, Berounské koláče), Tylovy (Nalezenec) či Klicperovy (Loupež). Objevují se hry také od dalších českých autorů např.: Karla Simeona Macháčka (Izydor a Olga²³), Josefa Mikuláše Boleslavského (Poslední katovo dílo) či F. A. Šuberta (Jan Vývara). Repertoár doplňují autoři, především August von Kotzebue (Spiknutí na Kamčatce aneb hrabě Beňovský).

V **tabulce č. 2** jsou tituly první i druhé poloviny 19. století, tedy nejdříve tituly inscenací, které zmiňuje Metelka ve svých denících, a posléze hlavně tituly, ke kterým se v Památníku zapadlých vlastenců nalézají povolovací listy. Dále je do tabulky zahrnut počátek 20. století až do 2. světové války. V tabulce se nalézá datum provozování nebo datum povolení provozování textu, název textu, který byl provozován, a jeho autor.

Tabulka č. 3 uvádí soupis her hraných od Vánoc roku 1949 do Vánoc roku 1950. U těchto textů není známo přesné datum provozování, proto uvádíme jen souhrn titulů a jejich autorů bez datace.

Tabulka č. 4 uvádí tituly her z posledního období paseckého divadla, tedy z 50. let 20. století. K titulům uvádíme také autory a rok, kdy byl text provozován (popřípadě přesné datum, pokud je známo).

²³ Nevolníci aneb Izidor a Olga

Tabulka č. 1: České divadelní hry, které se hrály v Podkrkonoší v letech 1835-1865²⁴

Abuchazan	Komedie o Františce
Berounské koláče	Komedie o Malíři
Čert se utrhl	Loupež
Chudý písničkář	Loupežníci na Chlumu
Ďáblův mlejn	Nalezenec
Duch času	Nová komedie o Libuši
Dvě slova	Poslední katovo dílo
Felsenburg / Felsenstein	Posvícení v Kocourkově
Hastroš	Přítel v nouzi
Hedvika	Sládcí
Hrabě	Spiknutí na Kamčatce aneb hrabě Beňovský
Izydor a Olga	Štěkavec
Jan Bělohradský	Strýček
Jan Dolínský	Tlachař
Jan za chta dán	Veliký zbujník Abelíno
Kain a Abel	Vilém Tel
Kéz bych se byl neoženil	Znějící zvon půlnoční hodinu
Klobouk ²⁵	

Tabulka č. 2: 19. století – 2. světová válka

6. 1. 1835	Felsenburg ²⁶	Josef Kramář
21. 4. 1835	Klobouk ²⁷	
21. 4. 1835	Tlachač	Jan Nepomuk Štěpánek
Leden 1836	Velký zbujník Abelíno	Heinrich Zschokke
14. 3. 1836	Jan Dolínský	Schikaneder
1836	Ďáblův mlejn ²⁸	Karl Friedrich Hensler
23. 4. 1865	Loupežníci na Chlumu	Jan Nepomuk Štěpánek

²⁴ Kalvínská, 2002, s. 98-99

²⁵ Pravděpodobně se jedná o Divotvorný klobouk V. K. Klicpery

²⁶ Celý názvem Komedie o Felsenburkovi, slavném rytíři, autorem je Josef Kramář z Pasek nad Jizerou

²⁷ Pravděpodobně se jedná o Divotvorný klobouk V. K. Klicpery

²⁸ Autorem hudby byl Wenzel Müller, autorem překladu Jan Nepomuk Štěpánek

Povolení vydáno v Jilemnici 22. 3. 1872	Poslední desetník	Josef Kajetán Tyl
1873	Slepá babička	František Pravda
1873	Učitel ve francouzském zajetí	František Pravda
1873	Sv. Mikuláš	František Pravda
11. 3. 1877	Chudý písničkář	Rudolf Kneisel, Josef Mikuláš Boleslavský
25. 3. 1877	Loupežníci na Chlumu	Jan Nepomuk Štěpánek
povolovací list vydán v Jilemnici 10. 4. 1877	Nápoj lásky aneb Nový vynález	Roderich Benedix, přeložil Josef Soukal
22. 4. 1877	Slepá nevěsta aneb Pařížský ďábel	Alfred Delacour, přeložila Anna Rajská
povolení vydáno v Praze dne 10. 3. 1878	Svatováclavské posvícení	Hynek Grunert
povoleno v Praze dne 10. 3. 1878	Dobry tón	Karl Friedrich Töpfer, přeložil Josef Procházka
1879	Mlynář a jeho dítě	Ernst Raupach
13. 3. 1880	Husitská nevěsta aneb Plzeň roku 1434	Josef Zdeněk Veselý
27. 6. 1880	Pytláci aneb ztracený syn	Josef Kajetán Tyl
20. 7. 1880 – povolovací list z tohoto data	Mýlka v poschodí	F. P.
8. 8. 1880 (popřípadě 15.8.)	Jan Nepomucký	Josef Kajetán Tyl
22. 8. 1880 (při nepřízni počasí 29. 8.)	Farář z podlesí	Ludwig Gruber
29. 8. 1880 (při nepřízni počasí 5. 9.)	Ženichovy nehody	Pigault-Lebrun, přeložil Leopold Romedius Štirský
28. 11. 1880	Loupežníci	Friedrich Schiller
12. 12. 1880	Přátelé aneb Vzдоры na vzdory	Julius Rosen

povolení vydáno v Jilemnici 22. 1. 1882	Zeman ze starého času aneb Cop a frak	Josef Kajetán Tyl
povolení vydáno v Jilemnici 22. 1. 1882	Dejte mi čamaru	Josef Jiří Kollár
30. 3. 1884	Jan Nepomucký	Josef Kajetán Tyl
22. 4. 1884	Staří blázni	Ferdinand Lorbeek
2. 2. 1885	Čtveráctví panoše	August von Kotzebue ; přeložil J.L. Turnovský
22. 3. 1885 (popřípadě 25. 3.)	Dračí dráp	Hermann Schmied
24. 5. 1885	Blbý Janeček, Vychytralý ženich	Antonín Wolf
6. 12. 1885	Loupežníci	Friedrich Schiller
24. 1. 1886 (popřípadě 31. 1.)	Jeden z nás se musí oženit	Alexander Wilhelmi
	Frajtr Kalina	Antonín Ladislav Dlask
18. 4. 1886	Před novým rokem	Vwolfgang Adolf Gerle
14. 12. 1890 (popřípadě 21. 12.)	Dvě sestry	Marie Jadrná
15. 2. 1891 (popřípadě 15. 2.)	Tlachal	August von Kotzebue
22. 2. 1891	Krejčí a švec	Josef Štolba
24. 3. 1891	Pražský žid	Josef Jiří Kolár
10. 4. 1892	Dračí dráp	Hermann Schmied
9. 3. 1902	Mistr Bedrník a jeho chasa	Jindřich Vilhelm
16. 3. 1902	Pytláci aneb ztracený syn	Josef Kajetán Tyl
16. 11. 1902	Nebožtík strýc	dle Friedrich Kaisera volně přeložil Václav Juliu Kavka
31. 11. 1902	Pražský flamendr	Josef Kajetán Tyl
25., 26. a 28. 12. 1902	Sládci	Karel Jaromír Erben
1903 (pravděpodobně)	Tři sta třicet tři	Karel Ladislav Kukla
29. 8. 1903	Podskalák	František Ferdinand

		Šamberk
12. a 13. 4. 1904	Pan Vdoleček	Ladislav Novák, Albin Johann Baptist von Meddlhammer
13. 3. 1904	Zmatek nad zmatek	August von Kotzebue
15. 5. 1908	Drama čtyř chudých stěn	František Adolf Šubert
25. a 26. 12. 1913	Jan Vývara	František Adolf Šubert
3. a 10. 5. 1914	Svatoň a Milena	Vojtěška Baldessari-Plumlovská
13., 20. a 21. 4. 1919	Zakletá princezna Zlatovláska	R. Pičmanová
1. 1. 1925	Pohádka o bídě	František Homolka
Velikonoce 1928	Lesní ženka	???
Velikonoce 1929	Kouzelný prsten	Jaroslav Průcha

Tabulka č. 3: Vánoce 1949 – Vánoce 1950

Šibalství Skapinova	Molière
Rohovín Čtverrohý	Václav Kliment Klicpera
Pohádka o princezně Zubejdě	Karel Čapek
Jak je důležité mítí Filipa	Oscar Wilde
Divotvorný klobouk	Václav Kliment Klicpera

Tabulka č. 4: 50. léta 20. století

26. 8. 1951	Zapadlí vlastenci	Luděk Kult
27. 8. 1952	David – Tobiáš	František Vodsed'álek
1953	Jedenácté přikázání	František Ferdinand Šamberk
1953	Lucerna	Alois Jirásek
1954	Potopa světa	Václav Kliment Klicpera
24. a 25. 7. 1954	Tvrdohlavá žena	Josef Kajetán Tyl

1954	Císař pán o ničem neví	Svatopluk Radešinský
23. 7. 1955	Hadrián z Římsu	Václav Kliment Klicpera
1955	Berounské koláče	Jan Nepomuk Štěpánek
1955	Naši furianti	Ladislav Stroupežnický
1955	Potopa světa	Václav Kliment Klicpera
1956	Zapadlí vlastenci	Luděk Kult
1956	Pan radní si neví rady	Svatopluk Radešinský
5. 5. 1957	Paličova dcera	Josef Kajetán Tyl
1957	Prodaná láska	Jan Neruda
1957	Úsměvy a kordy	Frank Tatauer
31. 12. 1957	Švejk válčí	Antonín Fencel
1958	Tvrdohlavá žena	Josef Kajetán Tyl
1958	Klaibův zločin	Karel áclav. Rais
27. 3. 1959	Sylva	František Frýda
6. 12. 1959	Pantofel a kord	Josef Kajetá Tyl
5. 12. 1960	Když ptáčka lapají	Michal Balucký
2. 4. 1961	Pět večerů	???

Závěr

První záznamy o divadelní aktivitě v Pasekách nad Jizerou jsou z 20. let 19. století. Dřívější aktivitu však nelze z prostudovaných zdrojů potvrdit ani vyvrátit. V celé oblasti Vysocka, Semilská a Železnobrodská je v této době již plně rozvinuté takzvané sousedské divadlo a není důvod si myslet, že Paseky byl z tohoto okruhu úplně vynechány. Vesnice, ač se nacházejí v nehostinném kraji, nejsou od sebe příliš vzdáleny, takže pravděpodobně docházelo k výměně informací o kulturním dění. O navštěvování inscenací v okolních vsích svědčí Metelkovy zápisy v denících. Často se vydával do Vysokého či Staré Vsi.

Ve Staré Vsi v tomto období již působí František Vodsed'álek, který „v letech 1811-1816 napsal a v rozestavěné stodole, později na louce pod svou chalupou, se sousedy provozoval divadelní hry o Mojžíšovi, Tobiášovi, Danielovi, svatém Petru a Pavlu, o Ester, ale i světskou ‚Novou komedii o Libuši‘.“²⁹

Z doby, ze které máme zachovány doklady o provozování divadla v Pasekách, tedy z doby Metelkovy, se už hry s náboženskými tématy příliš neobjevují. Výjimkou je Metelkův opis Komédie o hvězdě, jež je zachován a nalézá se v Památníku zapadlých vlastenců. Jedná se o opis z roku 1839 pravděpodobně starší verze z 18. století. Jan Kopecký píše k tištěnému vydání: „V některých částech se text shoduje s oběma podkrkonošskými vánočními hrami... Je tu však i mnoho výjevů, které jsou svérázně originální a nemají předlohu v dříve známých hrách s vánoční tematikou. Publikovaný text přepisem staršího rukopisu, patrně z osmnáctého století.“³⁰

Za Metelkova divadelního působení v Pasekách počala linie hojného uvádění textů Josefa Kajetána Tyla, protože Metelka byl jeho velkým obdivovatelem. Různé Tylovy hry se objevují s pravidelnou frekvencí během celého kontinuálního fungování ochotnického divadla v Pasekách. Někdy se objeví na repertoáru dokonce více titulů v jednom roce, např.: v roce 1902 se hraje hra Pytláci aneb ztracený syn a posléze ještě Pražský flamendr. Tylova dramatika nachází místo ještě také v 50. letech 20. století. Objevuje se Paličova dcera (1957), Pantofel a kord (1959) a Tvrdohlavá žena

²⁹ Kubát, 1986, s. 13

³⁰ Kopecký, 1968

(1954, 1958) se inscenuje během 50. let dokonce dvakrát.

Tyl však není jediný český autor, ke kterému se v Pasekách v průběhu fungování ochotnického divadla vraceli. Objevují se také tituly od V. K. Klicpery, kterého uvedl v Pasekách na jeviště *Metelka* (veselohra *Divotvorný klobouk*). Vzhledem k absenci jakékoli zmínky v pramenech se zdá, že se na jeho dramaturgiu v Pasekách úplně zapomnělo a vrací se zpět až ve 20. století, kdy jsou v průběhu 50. let uvedeny jeho hry *Potopa světa*, *Hadrián z římsu* a *Divotvorný klobouk*. Toto „znovuobjevení“ Klicpery poukazuje na naplňování linie, kterou si pasečtí ochotníci vytyčili na Paseckém festivalu. Z repertoáru z let 50. je patrné, že se myšlenku národního obrození pokusili realizovat skrze dramaturgický výběr textů. Hojně se objevují starší české texty z 19. století a pak se také opakovaně inscenuje dramaturgická románu K. V. Raisa *Zapadlí vlastenci*. *Zapadlí vlastenci* jsou text, který v obyvatelích Pasek velmi silně vzbuzuje pocit národní hrdosti a vlastenectví, protože právě jejich vesnice a Věnceslav *Metelka* se stali předobrazem Karlu Václavu Raisovi pro jeho román.

Myšlenku národního obrození v 50. letech také podporuje výběr titulů hraných k důležitým událostem společenského dění, tedy ke zbudování přírodního divadla v roce 1955 a otevření Památníku zapadlých vlastenců v roce 1958. První inscenací hranou v divadle v přírodě byli Stroupežnického *Naši furianti* a při slavnostním otevření Památníku byla uvedena Tylova *Tvrdohlavá žena*.

Ze zahraniční dramaturgie se v druhé polovině 19. století pravděpodobně nejčastěji objevují hry Augusta von Kotzebue, což svědčí o lehčím veseloherním repertoáru. Několikrát však také byli hráni „náročnější“ Schillerovi *Loupežníci*.

Během válek se v Pasekách nehrálo. To je rozdíl oproti divadlu ve Vysokém nad Jizerou, kde se hrálo i za okupace, pokud to bylo možné.³¹

Ve Vysokém také zareagovali na politickou situaci a v roce 1937 nastudovali vysočtí ochotníci Čapkovu *Bílou nemoc*, roku 1938 také *Matku*. Bohužel záznamy o repertoáru paseckých ochotníků ze 30. let 20. století se nedochovaly, tudíž není možné posoudit, zda-li v Pasekách také proběhla nějaká reakce na předválečné napětí či nikoli.

Jak už bylo naznačeno výše, soubory hostují v okolních městech a vsích a obyvatelé také navštěvují představení v okolních vsích. Dochází tedy k neustálé výměně

³¹ Kubát, 1986

a konfrontaci informací. Divadelní ochotníci se navzájem ovlivňují, ale každé místo má svá specifika. Vojtěch Ron, pojednávající o sousedském a „sprostém“ divadle 19. století, řadí pasecký divadelní styl ke stylu ve Vysokém, Turnově či Semilech a proti nim staví Starou Ves: „*Výjimkou je jen Stará Ves, která zůstává věrná svému divadlu a repertoáru svého zakladatele až do konce 60. let 19. století. Hraje stále po svém, třebaže dva kilometry vzdálené Vysoké nad Jizerou se svým vyspělým ochotnickým divadlem se už hlásí k vysokému způsobu divadla, podobně jako Turnov, Jesenný, Semily, Paseky atd. Hraje se tu ‚po staru‘, což dokazuje nepravdu legendy o tom, že František Vodsedálek si přinesl povědomí divadla z Prahy. Nenapodoboval ani vysoké divadelní konvence poplatné pražskému vkusu.*“³²

Díky soupisu repertoáru z Pasek nad Jizerou máme představu, co vysoký styl, o kterém píše Ron, znamenal. Pokud bylo v Pasekách na počátku 19. století, tak jako v celém Pojizeří, provozováno sousedské divadlo, tak ve 30. letech 19. století se s ním již nesetkáváme. V Pasekách se až na výjimky (Komedie o Hvězdě) hraje současná dramatika, nehraje se tam tedy již „po staru“. Paseky „se hlásí k vysokému stylu“. Z českých autorů se hraje v Pasekách především Štěpánek, Klicpera a Tyl, ze zahraničních pak Kotzebue. V Praze dochází v 50. letech k proměně stávajícího repertoáru na repertoár romantický. Do Prahy přichází v druhé polovině 19. století konverzační komedie a hrají se texty Sardoua, Scribeho či Nestroye. V Pasekách však stále dominují texty stejných autorů.

Informace o divadle v Pasekách jsou po roce 1900 sporadické, nelze tudíž posoudit, jestli se repertoár na přelomu století nějak výrazněji proměnil. Avšak již v roce 1908 se hraje Šubertovo Drama čtyř chudých stěn, které mělo premiéru v Praze roku 1903, což jistou změnu naznačuje.

Záznamy o divadelních aktivitách z období před první světovou válkou a z období mezi válkami prakticky neexistují, tudíž není možné vysledovat proměnu repertoáru či reakci na předválečnou atmosféru jako ve Vysokém.

Ze soupisu her hraných v Pasekách nad Jizerou je patrné, že se v průběhu 19. století repertoár paseckých ochotníků příliš neproměňuje, ale dokazuje proměnu repertoáru, o které mluví Ron. Od 30. let 19. století se tedy divadelní ochotníci v

³² Ron, 2009, s. 101

Pasekách nad Jizerou hrají ve „vysokém stylu“, což značí dramatiku přicházející z Prahy.

Prameny

Státní okresní archiv Semily, Farní úřad Paseky n. J., Pamětní kniha Lokalie Pasecké.

Státní okresní archiv Semily, Obecná škola Paseky nad Jizerou, Pamětní kniha založená roku 1849.

Státní okresní archiv Semily, Obecná škola Paseky nad Jizerou, Pamětní kniha obecné školy v Pasekách od roku 1893.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, ŠTINGL, P. Zapadlí vlastenci po 110 letech.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Cedule Dračí dráp, 1885 nebo 1892, Paseky nad Jizerou.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Povolovací listy, 1872 – 1904, Jilemnice.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Protokol 1904 – Bezpečnostní opatření v divadelním sále, 1904.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Cedule Když ptáčka lapají, 1960, Paseky nad Jizerou.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Cedule Tvrdohlavá žena, 1958, Paseky nad Jizerou.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Cedule Jan Vývara, 1913, Paseky nad Jizerou.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Cedule Zapadlí vlastenci, 1951, Paseky nad Jizerou.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Výročí 110 let od napsání románu Zapadlí vlastenci.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Vzdělávací a zábavní činnost.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Divadelní program Komédie o hvězdě, Realistické divadlo Zdeňka Nejedlého.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Pamětní kniha 1953 – 1958, Paseky nad Jizerou.

Památník zapadlých vlastenců, bez signatury, Opisy divadelních textů (Krvavé křtiny čili Drahomíra a její synové, Běchovský soused pod Výšehradem, Ouklady a láska,

Zvoník od matky boží, Pražský flamendr, Frajtr Kalina, Čtveráctví panoše, Pražský žid, Zmatek nad zmatek, Dáma s kaméliemi, Ďáblovy zápisky, Faust druhý, Kněz a voják, Mlynář a jeho dítě).

Články v časopisech

Vzpomínání na pasecké divadlo. *Pasecké listy*. Paseky nad Jizerou, 2000, 43, s. 13

JIROUŠKOVÁ, E. *Na své dětství vzpomíná*. *Pasecké listy*. Paseky nad Jizerou, 2001, 46.

100 let TJ Sokol v Pasekách. *Pasecké listy*. Paseky nad Jizerou, 1996, 25, s. 4–5

JOHN, J. *100 let TJ Sokol v Pasekách*. *Pasecké listy*. Paseky nad Jizerou, 1996, 27, s. 7-8.

Je krásné srpnové nedělní odpoledne roku 1951. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2001, 4, s. 9.

Zapadlí vlastenci v Pasekách. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2002, 2, s. 9–10.

Zapadlí vlastenci po 110 letech – scénář. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2002, 2, s. 10-11.

Podvědomí. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2002, 3, s. 7–8.

Kterak mi hledali preceptora. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2002, 3, s. 9–10.

Návrat Zapadlých vlastenců. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2003, 4, s. 7–8.

Hostinec U Houslařů. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2005, 2, s. 10–11.

Josef Sajdl z Kouta. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2011, 4, s. 7–9.

Paseky navštívili členové poroty a lektori Národní přehlídky venkovských divadelních souborů. *Pasecké čtení*. Paseky nad Jizerou, 2014, 4, s. 6–10.

Ze školní kroniky 1824. *Pasecký památník*. Paseky nad Jizerou, 1957, 3, s. 3.

Divadlo v Pasekách. *Pasecký památník*. Paseky nad Jizerou, 1957, 3, s. 4.

Co bylo – Co bude?. *Pasecký památník*. Paseky nad Jizerou, 1957, 1.

Pořad oslav otevření Památníku zapadlých vlastenců. *Pasecký památník*. Paseky nad Jizerou, 1956, 6.

Život paseckého školního pomocníka. *Pasecký památník*. Paseky nad Jizerou, 1956, 6.

Literatura

- BOGATYREV, P. *Lidové divadlo české a slovenské*. Praha: 1940.
- BULUŠEK, Alois: *Z historie paseckého divadla*, Krkonoše 8,1975 č. 1, s. 24.
- CÍSAŘ. J. *Cesty českého amatérského divadla*. Praha: 1998, ISBN 80-7068-129-2.
- FRIČ, J. V. *Almanach Matice divadelní*. Praha: Otto, 1881.
- JECH, J. *Kde na jabloních harmoniky rostou*. Hradec Králové : Kruh, 1983.
- JÍLEK, F. *Ze života našich otců*. Liberec, 1960.
- KALVÍNSKÁ, P. *Reálný a myšlenkový svět podkrkonošského písmánka Věnceslava Metelky*. Praha, 2002. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin. Vedoucí práce Milan HLAVAČKA
- KOPECKÝ, J. *Komedie o hvězdě*. Praha: Orbis, 1968.
- KUBÁT, M. *Divadlu vysockému na mnoho mil rovno nebylo*. Kruh, 1986.
- METELKA, V. *Ze života zapadlého vlastence*. Praha: Mladá fronta, 1977.
- RON, V. *Lidové pašijové divadlo v českých zemích*. Praha: Vyšehrad, 2009, ISBN 978-80-7021-979-9.
- SCHEINPFLUG, K. *Divadlo na venkově*. 1922.
- SOCHOROVÁ, L. *Sousedské divadlo doby národního obrození*. Praha: Univerzita Karlova, 1987.
- SOJKOVÁ, J. *České sousedské a ochotnické divadlo*. In: *Krkonoše*. Praha: Baset, 2007, ISBN 978-80-7340-104-7.
- Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Svazek 2*. Praha: Mladá fronta, 2007, ISBN 978-80-204-1712-1.
- ŠLECHTA, J. E. *Ve službách Thalie I.*, 1890.
- ŠLECHTA, J. E. *Ve službách Thalie , II.* 1880.
- ŠTĚPÁN, V., TRÁVNÍČKOVÁ, M. *Prozatimní divadlo Díl 1*. Praha: Academia, 2006, ISBN 80-200-1480-2.
- VALENTA, J. *Malované opony divadel českých zemí*. Praha: 2010, ISBN 978-80-7068-238-8.